

yaşandığı döneme rastlaması dolayısıyla siyasî içerikli eleştirel yazılara ve yenilikleri ihtiyatla karşılayan yorumlara yer verilmiş, bundan dolayı özellikle bölge müslümanlarının şiddetli tepkisine yol açmıştır. Önceleri yayım politikasına hâkim olan bu anlayış, daha sonra ilmî nitelikli ciddi eleştiri yazıları ve sosyolojik tahliller içeren bir mahiyet kazanmıştır. Gazetede yayımlanan ve bölge müslümanlarının ilmî birikimini yansıtan "İçtimâî Hayat ve İslâmiyet", "Milleti İfsad Eden Tehlikeli Zihniyetler", "Bulgaristan Müslümanlarının Vaziyeti", "İçtimaiyatta Taklitçilik", "İslâmiyet Mâni-i Terakkîdir İddiasının Menşei ve Mânasızlığı", "Ulemâ Milletinin Kalbi Demektir", "Zelzelenin Esbâb-ı Maddiyeye ve Mâneviyyesi", "Mâneviyatı Sukut Eden Muhitleri İslah Çareleri", "İslâm'da Usûl-i Tedâvî", "Târîh-i Kur'ân", "Sahâbe Devrinden Kalma Mushafı", "Gazzâlî Hayatı ve Felsefesi" gibi pek çok yazı gazetede tefrika edilmiştir. *Medeniyet*'teki görüş ve düşünceler, başlangıçta esas itibarıyla Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin muhafazakâr fikirleri çizgisinde iken Medresetü'n-nüvvâb'ın islahatçı düşünceye sahip hocaları ve onların talebeleri sayesinde gazetenin yayım politikası önemli ölçüde değişmiştir. M. Reşid Rızâ, Mehmed Âkif Ersoy, Elmalılı Muhammed Hamdi gibi kimselerin ölümü üzerine yazılan oldukça duygusal içerikli yazılar bu değişimi yansıtır. Dolayısıyla Batı medeniyetinin iyi yönlerinin alınmasını, Batılı ilim adamlarına olumlu atıflar yapılmasını savunan yazılara da yer veren, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, *Medeniyet*'in ilk birkaç yılın ardından yavaş yavaş islahatçı çizgiye yaklaştığı görülür.

Medeniyet'te yazıları çıkan başlıca yazarlar arasında Yûsuf Şinâsi, Hâfız Yûsuf Yakubof, Hüseyin Hüsnü Efendi, Celâleddin Sabri, Mehmed Fikri, Osman Seyfullah (Keskiöglü), Yûsuf Ziyâeddin Ezherî (Ersal) gibi kimseler bulunmaktadır. Türkiye kütüphanelerinde koleksiyonu mevcut olmayan *Medeniyet*'in çeşitli sayılarına Bulgaristan'ın değişik kütüphanelerinde dağınık vaziyette rastlamak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Hikmet, "Açık Söz", *Medeniyet*, sy. 14, Sofya 1934, s. 3; Hâfız Yûsuf Yakubof, "Medeniyetin Esası Dindir", a.e., sy. 151 (1938), s. 1; *Bilgarski Periodičen Peçat 1844-1944 Anotiran Bibliografski*, Sofia 1969, III, 41-47; M. Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da 120 Yıllık Türk Gazeteciliği: 1865-1985*, İstanbul 1990, s. 32-33; Yusuf Kerim, "Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın: 1865-1944", *Balkan Ülkelerinde*

Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Şöleni (Bildiri-ler), Ankara 1999, s. 176-177; a.m.f., "Bulgaristan'da Türkçe Basın", *Ümit*, IV/19, Sofya 1998, s. 8-9; İbrahim Hatiboğlu, "XX. Yüzyılın İlk Yarısında Bulgaristan Müslümanları Arasında Dinî İslâhat Çabaları", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul 2002, s. 350, 354-355, 361-362; a.m.f., "Bulgaristan Türkleri Arasında İstikrar Arayışları: XX. Yüzyılın İlk Yarısına Eleştirel Bir Bakış", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, IV/14, İstanbul 2002, s. 67-69.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MEDENİYYE

(المدنية)

Şâzeliyye-Derkâviyye tarikatının
Muhammed Hasan

b. Hamza Zâfir el-Medenî'ye

(ö. 1263/1847)

nisbet edilen bir kolu

(bk. DERKÂVİYYE; ŞEYH ZÂFİR).

MEDH

(bk. MEDİH).

MEDHİYE

(bk. METHİYE).

MEDİD

(المديد)

Aruz sisteminde bir bahir.

Halîl b. Ahmed'in aruz sisteminde "muhtelif" denilen birinci dâirede ve klasik genel sıralamada ikinci bahir olarak yer alır (*DîA*, III, 428; IV, 484). Veznin tam ve sahih şekli bir şatırda iki (bir beyitte dört) defa "fâilâtün fâilün" (---/---) tef'ilelerinin tekrarıyla meydana gelir. Uygulamada her iki şatırın sonundaki fâilün (---) cüzlerinin düşmesiyle bir beyitte iki defa "fâilâtün fâilün fâilâtün"ün (---/---/---) tekrarıyla oluşan meczû' (bir cüzü düşmüş) şekli kullanılır. Halîl b. Ahmed'in sistemini farklı tarzda yorumlayıp sadeleştiren İsmâil b. Hammâd el-Cevherî'nin "müfredât" ve "mürekkebât" olmak üzere yaptığı tertibe göre medîd bahri remel ile mütedârikten teşekkül eden mürekkep bir bahirdir (*Kitâbü 'Arûzi'l-varaka*, s. 55 vd.; krş. *DîA*, III, 429). Medîdin haffif ve serî bahirleriyle de yakın ilgisi vardır (medîd bahrinin aslının haffif bahrinden oluştuğuna ve serî bahriyle olan alâkasına dair görüşler için bk. Celâl el-Hanefî, s. 287 vd., 573 vd.).

Bahrin adı "uzatmak" anlamındaki Arapça medd kökünden türemiş bir sıfat olup "uzatılmış, yaygın" gibi mânalara gelir. Kaynaklarda bu adlandırmanın sebebi olarak sübâiyye (yedi harfli, meselâ فَاعِلَاتُنْ) veya hümâsiyye (beş harfli, meselâ فَاعِلُنْ) tef'ilelerinin birbiri etrafında yayılmış olması, her sübâiyye tef'ilede ikişer haffif sebebin (bir harekeli, bir sâkin iki harften oluşan grubun) yaygın biçimde yer alması ve sübâiyye tef'ilelerinin ortasında mecmû' vetidlerin (ikisi harekeli, biri sâkin üç harfli grubun) yayılmış bulunması gibi gerekçeler zikredilmiştir. Bu hususlar bahrin vezinlerinin ritmini ağırlaştırıp kıvraklığını giderdiği için özellikle nesîb, gazel, gınâ (şarkı) vb. aşk terennümlerini icra etmede onu yetersiz ve elverişsiz kılmaktadır. Bundan dolayı bilhassa Câhiliye şairleri, ritim ve hareket bakımından katı ve icrası güç olan bu bahirden uzaklaşmışlardır (Safâ Hulûsî, s. 56; Abdürrizâ Ali, s. 132 vd.). Ancak yukarıda anılan konularda Câhiliye şairlerinin fazla rağbet etmediği bu bahrin ilk tertibi (aş. bk.) sağlam bir yapıya ve kuvvetli bir ifade gücüne sahiptir (Abdürrizâ Ali, s. 133). İkinci tertibi ise (aş. bk.) Abbâsî şairleri tarafından nesîb (gazel) şiirleri için uyumlu görülüp benimsenmiştir (a.g.e., s. 133).

Aruz âlimleri medîd bahrinde altı farklı şekil olduğunu belirtirlerse de gerek kadim gerekse muhdes şairler tarafından yalnız aşağıdaki şekilleri kullanılmıştır (kullanılmayan şekiller için bk. a.g.e., s. 130; Celâl el-Hanefî, s. 301-303). Buna göre medîd bahrinin aruz ve altı darbu vardır. İlk şekilde aruz ve darbu sahihtir. İkinci tertipte aruzu hazf ile (son haffif sebebin atılması) فَاعِلَاتُنْ → فَاعِلُنْ fâilün (---), kasr ile (son haffif sebebin sâkin harfini atıp harekeli harfini sâkin okuma) فَاعِلَاتُنْ → فَاعِلَاتُ فَاعِلَاتُ veya فَاعِلَاتُنْ fâilât veya fâilân (---), betr ile (önce hazf, sonra kat', yani mecmû' vetidin son harfini atıp kalan son harfini sâkin okuma) فَاعِلَاتُنْ → فَاعِلُنْ → فَاعِلُنْ fa'lün (---) şekillerini alır. Üçüncü tertipte aruzu, hazf ve habn ile (ilk haffif sebebin sükûnlu harfini okumama) فَاعِلَاتُنْ → فَاعِلُنْ feilün (---), betr ile fa'lün (---) olur. Buna göre elde edilen vezin grupları I. aruz (sahih) ve 1. darb (sahih) ile: (---/---/---/---/---/---/---/---); II. aruz (mahzuf) ve 2. darb (mahzuf) ile: (---/---/---/---/---/---/---/---); III. aruz (mahzuf) ve 3. darb (mahzuf) ile: (---/---/---/---/---/---/---/---); III. aruz (mahzuf) ve 4. darb (ebter) ile:

(---/---/---//---/---/---), III. aruz (mahzuf, mahbûn) ve 5. darb (mahzuf, mahbûn) ile: (---/---/---//---/---/---); III. aruz (mahzuf, mahbûn) ve 6. darb (ebter) ile: (---/---/---//---/---/---) şeklindedir.

Yukarıda aruz, darb ve haşivde geçen bütün fâilâtün (---) ve fâilün (---) tef'ilelerine habn uygulanarak feilâtün (---) ve feilün (---) elde edilir. Ayrıca fâilâtün (---) tef'ilesine keff ile (son hafif sebebin sükûnunu atma) (فَاعَلَاتُنْ → فَاعَلَاتُ) fâilâtü (---), şekli ile (habn ve keffin birlikte uygulanması) feilâtü (---) elde edilir. Bu değişiklik aruz tef'ilelerine uygulanmaz. Kısa hece ile biten (mekfûf) bir tef'ileyi kısa hece ile başlayan (mahbûn) bir tef'ilenin takip etmesi gerekir. "Muâkabât" adı verilen bu durum uygun görülmemiştir. Aynı kaide remel, müctes ve hafif bahirlerinde de geçerlidir (İbn Reşîk el-Kayrevânî, I, 127; krş. *DîA*, XV, 114).

Yukarıda üç aruz ve altı darbdan teşekkül eden vezin grupları, aruza dair klasik kitaplarda ve bunlara muhteva bakımından bağlı kalan yeni eserlerde medîd kâlıpları olarak zikredilir. Bunun yanında sanatkarların nazım tekniğinde yaptıkları yenilikleri de içeren bazı eserlerde bu bahrin başka vezin grupları da yer alır. Celâl el-Hanefî'nin tesbit etmiş olduğu on bir vezinden anılan altı klasik vezin grubu dışındakiler illet ve zihaf kaidelerinin uygulanmış şekilleriyle aşağıda verilmiştir (*el-'Arûz*, s. 290-300).

---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---
 ---/---/---//---/---/---

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdürabbih, *el-'İkdü'l-ferîd*, V, 444-447; İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Kitâbü 'Arûzi'l-varağa* (nşr. Sâlih Cemâl Bedevî), Mekke 1406/1985, s. 55 vd., 60-62; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1353/1934, I, 127 vd.; Hatîb et-Tebrîzî, *el-Vâfi fi'l-'arûz ve'l-kavâfi* (nşr. Ömer Yahyâ - Fahreddin Kabâve), Dimaşk 1399/1979, s. 47-56; İbn Ebû Şeneb, *Tuĥfetü'l-edeb*, Paris 1954, s. 28-32; Safâ Hulûsî, *Fennü't-takĥî'i's-şî'ri ve'l-kâfiye*, Beyrut 1966, s. 55-62; Celâl el-Hanefî, *el-'Arûz*, Bağdad 1398/1977-78, s. 287-303, 573 vd.; M. Saîd İsbir - Bilâl Cüneydi, *eş-Şâmil*, Beyrut 1985, s. 821-823; Mişâl Âsi - Emîl Bedî

Ya'küb, *el-Mu'cemü'l-mufaşşal fi'l-luğa ve'l-edeb*, Beyrut 1987, I, 306-307; Abdürriżâ Ali, *el-'Arûz ve'l-kâfiye*, Musul 1409/1989, s. 130-135; Gotthold Well, "Arûz", *IA*, I, 626; G. Meredith-Owens, "Arûd", *EP* (İng.), I, 677; Nihad M. Çetin, "Arûz", *DîA*, III, 428-430; a.mlf., "Bahir", a.e., IV, 484.

TEVFİK RÜŞTÜ TOPUZOĞLU

MEDİH

(bk. METHİYE).

MEDİH

(المديح)

Bir kimseyi güzel bir niteliği dolayısıyla övme anlamında ahlâk terimi.

Sözlükte medh kelimesi, "bir insanı veya bir nesneyi yahut eylemi üstün bir özelliği dolayısıyla övme" anlamında masdar ve bu şekilde övücü söz ve davranışları ifade etmek üzere isim olarak kullanılmaktadır. Karşıtı zem ve hicvidir. Yaranmak ve çıkar elde etmek maksadıyla birine abartılı sözlerle methiyeler düzenlere meddah denir. "Hamd" kelimesi de methe yakın bir mâna taşımakla birlikte kaynaklarda ikisi arasında fark bulunduğu belirtilmektedir. Râgıb el-İsfahânî'ye göre her hamd medihtir, ancak her medih hamd değildir. Nitekim medih, kişinin yaratılıştan sahip olduğu ve kendi iradesiyle sonradan kazandığı üstün özellikleri, hamd ise sadece ikincileri övmek üzere kullanılır (*el-Müfredât*, "hmd" md.; iki kavram arasındaki ortak ve farklı anlamlarla ilgili daha geniş bilgi için bk. Tehânevî, *Keşşâf*, I, 288-289).

Kur'an-ı Kerim'de medih kelimesi geçmemekle birlikte hamd ve tezkîye kavramları kullanılarak kişinin kendisini övmesinden söz edilmiştir. Hadislerde ise medih ve aynı kökten kelimelerle bazı ahlâkî tavsiyelerde bulunmaktadır. Ayrıca gerek Kur'an'da gerekse hadis mecmualarında Allah'ın zâtını, peygamberleri ve bilhassa Resûl-i Ekrem'i, ashabi, sâlih müminleri metheden; buna karşılık inkârcıları, münafıkları, Allah ve peygamber düşmanlarını zemmeden çok sayıda âyet ve hadis vardır. Doğruluk, dürüstlük ve adaletle ilgili âyet ve hadisler, insanın kendisini veya başkasını methederken hak ve adalet ölçülerinden sapmaması gerektiği sonucuna götürmektedir. Özellikle övgüyü hak edecek değerler güzel bir iş yapmadan övülmek isteyenler (Â-i İmrân 3/188; krş. Râgıb el-İsfahânî, *ez-Ze-*

rî'a, s. 277) ve haksız yere kendilerini temize çıkarma çabası içinde olanlar (en-Nisâ 4/49) yerilmektedir. Diğer âyet ve hadisler yanında bilhassa Hz. Yûsuf'un Mısır yöneticisine, "Beni ülkenin hazinelerine tayin et, çünkü ben onları çok iyi korurum ve bu işi bilirim" diyerek (Yûsuf 12/55) yöneticilik talebinde bulunurken kendisini övücü ifadeler kullanılmış olduğu dikkate alınarak bir kimsenin kibir ve böbürlenme amacı taşımadan sahip olduğu üstün nitelikler hakkında bilgi vermesinin sakıncalı olmadığı belirtilmektedir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'ye göre Hz. Yûsuf'un bu ifadesi Kur'an-ı Kerim'in yasakladığı kendini tezkîye etme kapsamına girmez. Çünkü o bu sözle hakkında bilgi sahibi olmayanlara kendini tanıtmayı amaçlamış veya ortada ehil kimse bulunmadığı için âyette sözü edilen görevi yüklenmenin gerekli olduğunu düşünmüştür (*Aĥkâmü'l-Ħur'ân*, III, 1092).

Ahlâk ve fıkıh kitaplarıyla hadis şerhlerinde çeşitli durumlarda methin câiz olup olmadığı konusu tartışılmıştır. İslâm âlimlerinin çoğunluğu, konuyla ilgili hadisleri bir bütün halinde değerlendirerek bir insanın yüzüne karşı methedilmesinin onun kibirliğin böbürlenmesine ve şımarmasına yol açması durumunda onu övmenin doğru olmadığını, ayrıca her durumda gerçeğin dışına çıkmamak ve övgüde aşırı gitmemek gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim Hz. Peygamber, huzurunda bir kişiyi aşırı şekilde metheden birine, "Yazık sana! Arkadaşının boynunu kopardın" demiş ve bu sözü birkaç defa tekrarlamış, ardından da birini överken, "Şöyle şöyle olduğunu zannediyorum" gibi ihtimalli bir üslup kullanılarak işin aslının Allah'a havale edilmesinin lüzumunu ifade etmiştir (Buhârî, "Şehâdât", 16; "Edeb", 54; Müslim, "Zühd", 65). Hadiste yer alan, "Arkadaşının boynunu kopardın" (diğer rivayette "bel kemiğini kırdın") cümlesiyle övgüye lâıyk olmayan veya abartılı bir şekilde övülen kimsenin kendisini gerçekten övüldüğü gibi zannedip kibir ve gurura kapılması, şımarıp azması tehlikesine işaret edilmiştir. Başka bir hadiste Resûlullah, meddahların aşırı övgüleriyle bu gibi tehlikelere yol açabileceklerini dikkate alarak, "Meddahlarla karşılaştığınızda yüzlerine toprak serpiniz" buyurmuştur (Müslim, "Zühd", 69; Ebû Dâvûd, "Edeb", 9). Ancak övülmekten kötü yönde etkilenmeyenlerin gerçek özellikleriyle övülmesinde bir sakınca görülmemiş, bunun iyilikleri teşvik edeceği düşünülmüştür. Özellikle hadis mecmualarının